

УДК: 159. 422. 76. 376. 33.

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО – ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Людмила Борщевська

Стаття присвячена особливостям художньо – естетичного розвитку дошкільників з порушеннями слуху, які обумовлені своєрідністю формування їх мовлення та пізнавальної діяльності. Зображувальна діяльність розглядається як засіб сенсорного виховання, формування уявлень про предмети та явища навколишнього світу, естетичного виховання формування мовлення.

Ключові слова: художньо – естетичний розвиток, образотворча діяльність, дошкільники з порушеннями слуху.

ОСОБЕННОСТИ ХУДОЖЕСТВЕННО - ЭСТЕТИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

Статья посвящена особенностям художественно – эстетического развития детей с нарушениями слуха, которые обусловлены своеобразием формирования их познавательной деятельности. Изобразительная деятельность рассматривается как способ сенсорного воспитания, формирования представлений о предметах и явлениях окружающего мира эстетического воспитания, формирования речи.

Ключевые слова: художественно – эстетическое развитие, изобразительная деятельность, дети с нарушениями слуха.

THE SPECIFIC FEATURES OF ARTISTIC-ESTHETICAL DEVELOPMENT IN PRESCHOOL CHILDREN WITH DEFECTIVE HEARING

The article is devoted to specific features of artistic-esthetical development in preschool children with defective hearing. These features are determined by peculiarity of formation of cognitive activity. Descriptive activity is a way of sensory training, formation of conception about objects and phenomena, formation of speech.

Key words: artistic-esthetical development, descriptive activity, children with defective hearing.

На сьогодні одним із основних напрямів державної освітянської політики в Україні визнано модернізацію системи дошкільної освіти з урахуванням принципів демократизації, гуманізації, індивідуалізації педагогічного процесу. В її основу покладено пріоритетність дошкільної ланки в єдиній національній системі неперервної освіти, а основним завданням визначено своєчасне становлення і повноцінний розвиток життєво компетентної творчої особистості з раннього дитинства.

Одним з важливих завдань дошкільної освіти є художньо – естетичний розвиток кожної дитини, який передбачає формування чутливого ставлення до краси в її різних проявах, ціннісного відношення до предметного змісту, розвиток творчих здібностей, формування елементарних трудових, технологічних та художніх навичок, самостійності, культури та безпеки праці. Результатом оволодіння дитиною різними видами художньої діяльності є сформоване емоційно-ціннісне ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності, позитивна мотивація досягнень; здатність орієнтуватися в розмаїтті властивостей предметів, розуміти способи створення художніх образів, виявляти інтерес до об'єктів, явищ та форм художньої діяльності, а також оволодіння навичками практичної діяльності, культурного споживання.

Серед засобів виховання дітей з порушеннями слуху важливе місце належить образотворчій діяльності, в якій розвивається їх пізнавальна діяльність, формується естетичне відношення до дійсності.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених свідчать, що пізнавальна діяльність та мовлення дітей з порушеннями слуху формується своєрідно та повільно у порівнянні з розвитком цих процесів у їх однолітків що нормально чують. Ця своєрідність розвитку обумовлює особливості їх образотворчої діяльності.

Так, діти з порушеннями слуху при сприйманні об'єктів виокремлюють і зберігають у пам'яті меншу кількість ознак, ніж їх однолітки без сенсорних порушень; у малюнках по пам'яті відображають меншу кількість деталей навіть в добре знайомих їм об'єктах, часто в їх роботах відсутні характерні, важливі частини об'єкта (наприклад шия – при зображенні людини, гілки – у малюнках дерева тощо.).

При зображенні з натури вони переважно керуються не спостереженнями, а стереотипними засобами зображення предмета.

В низці спеціальних досліджень було виявлено, що для дітей з порушеннями слуху характерно виділяти в предметах несуттєві ознаки, тобто те, що «кидається в очі», між тим не помічати менш помітні, але суттєві, що свідчить про недостатню аналітичність та узагальненість сприймання. Тому і образи предметів що формуються, відрізняються за своїм змістом у дітей з порушеннями слуху та їх чуючи однолітків.

Труднощі у формуванні образів предметів, які пов'язані з своєрідним розвитком пізнавальної діяльності дітей з порушеннями слуху, а саме, з розвитком мовлення та мислення, у свою чергу, негативно впливають на весь їх розвиток. Своєрідність формування образу впливає і на предметний зміст слова, яке засвоює дитина, і на розвиток його пам'яті, і на можливості оволодіння різними видами діяльності, тому числі образотворчої. Так, О.А.Катаєва відмічає, що при відтворенні образу предмета у малюнках у дітей з порушеннями слуху значно частіше, зустрічаються помилки пов'язані з невірним зображенням форми.

Зазначені особливості у розвитку сприймання, образної пам'яті і наочного мислення дітей з порушеннями слуху, а також повільний розвиток їх мовлення обумовлюють своєрідність та затримку у розвитку образотворчої діяльності і як свідчить низка досліджень, предметний малюнок у них без спеціального навчання не виникає ні у молодшому, ні у середньому дошкільному віці.

Саме тому для дітей з порушеннями слуху образотворча діяльність має особливе значення, оскільки вона виконує важливу корекційну роль у навчанні та вихованні цих дітей, у формуванні їх особистості.

Заняття з образотворчої діяльності сприяють формуванню у дошкільників вичерпних та точних уявлень о предметах та явищах оточуючого світу, оскільки зображення предметів потребує чіткого виділення суттєвих ознак, які стосуються форми, конструкції, величини, положення у просторі та ін.

Діти не тільки відтворюють побачене, але й на основі отриманих уявлень о предметах, явищах реального світу створюють в малюнку, в ліпленні, в аплікації нові, оригінальні твори. Це здійснюється завдяки уяві, основою якої є вміння оперувати певними уявленнями про предмети та явища і перетворювати їх.

В образотворчій діяльності успішно розвиваються зорова і рухова пам'ять, удосконалюється їх взаємодія, тому що у процесі зображення важливо не тільки сприймати та оволодіти вміннями проводити різноманітні лінії та штрихи у різних напрямках, працювати пензлем тощо, а й навчитися узгоджено відтворювати рукою об'єкти, які побачив очима, запам'ятати їх, та сам процес відтворення, тобто усвідомити уявлення про предмет та способи його зображення.

Важливо й те, що на заняттях з образотворчої діяльності у дітей - удосконалюються всі операції мислення. Роздивляючись, досліджуючи об'єкт, що зображується, дитина:

виділяє його деталі, **аналізує** їх, відтворює ці деталі, поєднує їх в єдине ціле в певній просторовій організації частин по відношенню до цілого;

здійснює **синтез**;

порівнює окремі деталі об'єкта для знаходження їх правильних пропорцій;

визначаючи загальну форму предмета або його колір, дитина спрямовує свою увагу тільки на ці ознаки предмета **абстрагуючись** від інших якостей та ознак;

поєднуючи виділені схожі якості та ознаки різних предметів, дошкільник визначає **узагальнені** способи їх зображення;

поєднання кольорів, знаходження загальної тональності малюнка – пов'язано з процесом **узагальнення**;

пошук індивідуальних ознак, які відрізняють певний об'єкт від багатьох схожих, дитина здійснює на основі розумової операції **конкретизації**.

В дослідженнях низки авторів визначається досить тісна залежність між розвитком сприймання, наочно-образного мислення та удосконаленням образотворчої діяльності дітей. Для зображення предмета, необхідно навчитися бачити його цілісність та розуміти пропорційне співвідношення його частин, необхідно оволодіти особливою перцептивною дією, в результаті якої змінюється площина сприймання, здійснюється операція співвіднесення зорової інформації від предмета до певної площини (Л.О.Венгер).

Таким чином, у процесі навчання діти оволодівають узагальненими способами зорового та рухового обстеження предметів, завдяки чому створюються чіткі уявлення про предмет, а також про послідовність зображення його основних компонентів і засобів зображення.

У процесі образотворчої діяльності особливо важлива роль належить мові дорослих і дітей. Мовленнєві вказівки дорослого організують спостереження дітей за предметами, допомагають їх аналізувати і визначати співвідношення їх частин, співвідношення сприйнятого з уявленнями, що склалися раніше. Орієнтуючись на мовленнєві вказівки дорослих, а потім відтворюючи їх самостійно, діти спрямовують і регулюють сам процес малювання, контролюють його проміжні етапи і кінцеві результати. Отже, у процесі творчої діяльності відбувається

розвиток мовлення дитини (розуміння зверненого мовлення та активізація особистого), що дозволяє керувати організацією сприймання об'єктів та явищ навколишнього світу, формувати уявлення та удосконалювати техніку їх зображення.

Так, у процесі малювання, ліплення, створення аплікацій діти з порушеннями слуху знайомляться з назвами матеріалів та приладь (наприклад, олівець, фарби, глина, папір та ін.), запам'ятовують назви предметів які вони зображують та їх частин (наприклад, тулуб, хвіст, віслук, вуха та ін.), назви кольорів, форм, величин; назви практичних дій, пов'язаних з образотворчою діяльністю (наприклад, малювати, ліпити, клеїти, розкласти та ін.)

Вище зазначене свідчить, що для дошкільників з порушеннями слуху образотворча діяльність має особливе значення – як засіб компенсаторного розвитку. У процесі малювання діти не тільки активніше пізнають навколишній світ, але й за допомогою правильного керівництва на заняттях з зображувальної діяльності удосконалюються способи їх сприймання, розвивається їх мовлення та мислення.

Підготовка нової редакції Базового компонента дошкільної освіти зумовила розробку нових програм художньо – естетичного розвитку для дітей з порушеннями слуху, які відповідають вимогам сьогодення та забезпечують наступність змісту дошкільної і початкової шкільної освіти.

В основу програми покладено принципи доступності: від простого до складного, від елементарних навичок до створення декоративних композицій, від навчально-репродуктивної до творчої діяльності.

Основними завданнями програми з художньо – естетичного розвитку дітей з порушеннями слуху є:

формування та розвиток образотворчої (малювання, ліплення, аплікація) та конструктивної діяльності;

використання образотворчої діяльності як засобу сенсорного виховання (розвиток функціональних можливостей органів чуття – зорового аналізатора, тактильних і кінестетичних відчуттів);

формування уявлень про предмети та явища навколишнього світу (розвиток цілеспрямованого сприйняття структурних елементів форми, характерних фрагментів, контуру форми, забарвлення та його насиченості, просторового розміщення предметів, пропорцій, фактури);

розвиток образної уяви, асоціативного мислення, фантазії, естетичних почуттів, творчих здібностей;

формування мовлення (збагачення словника, розуміння зверненого мовлення, вміння пояснювати свої дії доступними мовленнєвими засобами);

формування естетичного ставлення до навколишньої дійсності, творів мистецтва, побуту й звичаїв.

Ці завдання вирішуються у процесі проведення дидактичних ігор, занять з конструювання, ліплення, малювання, аплікації, ознайомлення з творами мистецтва.

Таким чином, у процесі художньо естетичного розвитку у дітей з порушеннями слуху відбувається становлення самостійних предметних зображень (за зразком, з натури, за уявленням), формується особистий задум, розвиток сюжетного зображення, творчій підхід до образотворчої діяльності. Поряд з цим відбувається уточнення та узагальнення предметів та їх властивостей, формування уявлень про них, удосконалення сприймання творів мистецтва, формування оціночного відношення до них, засвоєння прийомів та навичок зображувальної діяльності, засвоєння відповідного мовленнєвого матеріалу.

Література :

1. Катаева А.А. Целостное восприятие предмета у аномальных детей дошкольного возраста. / Вопросы воспитания и обучения аномальных детей дошкольного возраста Сб. научн. труд. Под ред. Носковой Л.П. – М., 1980
2. Сакулина Н.П. Рисование в дошкольном детстве./ Сакулина Н.П. – М., Просвещение, 1965
3. Венгер А.О. Воспитание и обучение (дошкольный возраст) / Венгер А.О. – М., Просвещение, 1969
4. Рау М.Ю. Изобразительная деятельность учащихся с нарушениями слуха / Рау М.Ю. М., Просвещение, 1989